

**KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİNİN
FİYATLAMA VE YATIRIM POLİTİKALARININ
HAZİNE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

Yrd. Doç. Dr. Pınar AKKOYUNLU *

Abstract

This article deals with the effects of the PEE's pricing and investment policies on the flow of funds between Public Economic Enterprises and the Treasury in Turkey. First, the legal background of the pricing and investment policies are analysed. Then, the solutions brought to the problems in the application of these policies are explained. The financing of PEE's deficit is underlined by using recent figures. As a result, a comparison is made between the funds to and from the Treasury. We try to answer the question whether or not, PEEs are a burden to the Treasury.

GİRİŞ

Bu incelemede, Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüslerinin fiyatlama ve yatırım politikalarının ortaya çıkardığı finansman ihtiyacının, KİT ile Hazine arasındaki ilişkiyi nasıl etkilediği ele alınmaktadır. KİT'lerin ekonomi içindeki yeri belirtildikten sonra, fiyatlama ve yatırım politikaları incelenecektir. Bu politikaların uygulanması sonucu Hazine'nin KİT ile olan ilişkisi üzerinde durulacaktır. Söz konusu teşebbüslerin mülkiyetlerinin kamuya ait olmasının ortaya çıkarttığı fark nedir? Bu kuruluşların Hazine ile olan ilişkileri hangi yönde gelişmektedir? Verilen çizelgeleri inceleyerek bu sorulara cevap aramaya çalışacağız.

Özerk teşebbüsler olarak kabul edilen KİT'lerin mevzuatında Bakanlar Kurulu'na verilen yetkiler incelenecek, bu yetkiler doğrultusunda uygulanan fiyatlama ve yatırım politikalarının finansman sorunu ele alınacaktır. Finansman ve etkinlikle ilgili sorunlarla bağlantılı olarak KİT denetimini yapan Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun önerilerine yer verilecektir. KİT'lerin toplam kaynaklarının, kendi öz kaynakları ve yabancı kaynaklar arası dağılımı gözden geçirilecek, Hazine tarafından verilen sübvansiyon ve yapılan sermaye ödemeleri araştırılacaktır.

* İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü, Mali İktisat Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Sonuç olarak, KİT'lerin Hazine'den finansmanı ile KİT'lerin Hazine'ye yaptığı katkının karşılaştırılması yapılacak; daha sonra, KİT - Hazine ilişkisini, vergiden arındırılmış bir şekilde ortaya koyarak, KİT - Hazine etkileşiminin yönü belirlenecektir.

1. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİNİN YERİ VE ÖNEMİ

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin ekonomi içindeki yerini görebilmek için KİT'lerin GSMH'ya katkısını incelemek gerekir. Çizelge 1'den yararlanarak bu incelemeyi yapabiliriz. Sektörler itibariyle ayrıntıya girmeden toplam olarak baktığımızda, GSMH'nın %10'unun KİT'ler tarafından yaratıldığını söyleyebiliriz. 1988 - 1998 arasındaki değerlerde en yüksek 1994 yılı (%14.1), en düşük de 1991 yılı (%9,2) olduğu görülür. 1994 yılının dışında %12'yi geçen değere rastlanmamaktadır.

Sektörler itibariyle ele alındığında, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin en fazla sanayi sektöründe yer aldığı gözlenir. KİT'lerin katkısının en yüksek olduğu alanlara bakıldığında, 1988 yılında %86,1 ile enerji sektörünü, 1994 yılında %76 ile madencilik görürüz. Bu iki sektörün dışında ulaştırma - haberleşme dalında da % 15 dolayında, diğer alanlara göre daha yüksek bir KİT katkısı görmek mümkündür.

Sektörler arası sabit sermaye yatırımları incelendiğinde [Çizelge 2] 1987 - 1998 yılları arasında, özel kesimin payının %46,6'dan %75,8'e yükseldiğini; buna karşılık toplam kamu kesimi payının %53,4'ten %24,2'ye düştüğünü görürüz. Kamu kesimindeki azalmanın 1994 yılında başladığını söylemek mümkündür. İncelenen zaman aralığında toplam sabit sermaye yatırımları içinde KİT payı %31,6'dan %7,2'ye inmiştir. Toplam kamu kesimi sabit sermaye yatırımları içinde KİT payı, 1987 yılında %59,2 iken, 1998 yılına gelindiğinde ancak %24,2'yi bulmaktadır.

Ekonomi içinde KİT'lerin yeri ile ilgili kısa bir yorum yapmak gerekirse, belli alanlarda KİT payının yüksek olduğunu, genel olarak GSMH'ya katkısının %10 oranında bulunduğunu belirtebiliriz. Sabit sermaye yatırımları açısından, toplam içinde KİT'lerin payının düştüğünü söyleyebiliriz.

KİT'lerin ekonomideki yerini belirleyen faktörlerden en önemlileri KİT fiyatlama ve yatırım politikalarıdır. Bu politikaların öngördüğü şekilde yapılan fiyatlama ve yatırımlar, KİT'lerin GSMH içindeki yerini belirler. İncelemenin takip eden bölümünde önce KİT fiyatlama ve yatırım politikalarının mevzuatını, daha sonra bu konularda ortaya çıkan gelişme ve değişimleri ele alacağız.

2. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİNİN FİYATLAMA VE YATIRIM POLİTİKALARI

Türkiye'deki Kamu İktisadi Teşebbüslerinde uygulanan fiyatlama ve yatırım politikalarını "Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında 233 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname"den izlemek mümkündür. Kararnamenin üçüncü kısmının birinci bölümü KİT'lere ait mali hükümleri içerir.

2.1 KİT MEVZUATINA GÖRE FİYATLAMA POLİTİKASI

"Teşebbüslerin Fiyat ve Tarifeleri" başlıklı, Madde 35'i inceleyerek fiyatlama konusuna açıklık getirmeye çalışalım:

"1. Teşebbüs, müessese ve bağlı ortaklıklar, işletmelerinde üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlarını tesbitte serbestirler."

Refah ekonomisi kapsamında ele alındığında, KİT yönetimi, üretilen mal ve hizmetin fiyatını sosyal refahı maksimum kılan fiyat düzeyinden saptayacaktır. Bu fiyat marjinal maliyete eşit bir fiyat olacaktır. KİT yönetimi marjinal maliyeti fiyata eşit kılarken, kar maksimize eden özel bir firmadan farklı olarak "Tüketici fazlası"nı da dikkate almaktadır¹.

"2. Üretilen mal ve hizmetlerin fiyatları, gerektiğinde Bakanlar Kurulu'na tesbit edilebilir."

Bakanlar Kurulu'nun fiyat belirlerken öncelik vereceği amaç o günün ekonomik, mali ve hatta siyasal koşullarına uygun olarak belirlenir. Kamuoyunun tepkisi Bakanlar Kurulu için oldukça önemlidir.

"3. Bakanlar Kurulu'na tesbit olunan fiyatlar maliyetlerin altında bulunduğu takdirde;

- Zarar ile birlikte, mahrum kalınan kar ait olduğu veya ait olduğu yılı izleyen yılın genel bütçesine konulacak ödenekle karşılanır.*
- Mahrum kalınan kar miktarı, mal ve hizmetin satış maliyeti üzerinden %10 kar payı tahakkuk ettirilerek belirlenir.*
- Zararın miktarı, İlgili Bakanlık ve Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığına² teşebbüs muhasebe kayıtları esas alınarak birlikte tesbit edilir."*

Esas olarak fiyatların, KİT tarafından saptanması kabul edilmiştir. Ancak, bu yetki gerektiğinde Bakanlar Kurulu'na da verilebilir. Bakanlar Kurulu tarafından tesbit edilen fiyat, teşebbüsün zarar etmesine yol açabilir. Sürekli zarar yaratan bir fiyatlama politikası ile hiç bir özel kuruluş üretime devam edemezken, bütçeden yapılan transfer ile KİT, zararına üretime devam edebilir. Bütçeden KİT'lere aktarılan kaynaklar sadece zararı karşılamaz, aynı zamanda mahrum kalınan kar miktarını da içerir. Söz konusu kar payı mal ve hizmet satış fiyatı üzerinden %10 hesaplanarak bulunur.

"4. Teşebbüs, müessese ve bağlı ortaklıklara konuları ile ilgili olarak Bakanlar Kurulu'na görev verilebilir. Gerektiğinde bu görev için

¹ Sosyal refahı maksimize etmeyi amaçlayan bir kamu iktisadi teşebbüsünde sosyal fayda, toplam gelir ve tüketici fazlasının toplamı olarak ifade edilir. Daha fazla bilgi için Webb, 1976, s.15-21.

² Günümüzde bu müsteşarlık Hazine Müsteşarlığı ve Dış Ticaret Müsteşarlığı olmak üzere ikive bölünmüştür.

yapılacak ödeme miktarı Bakanlar Kurulu Kararı'nda belirtilir. Bu görevden doğan zarar ve mahrum kalınan kar yukarıdaki esaslar dahilinde Hazine'ce karşılanır."

Bakanlar Kurulu'nun saptadığı fiyatın zarara yol açmasının değişik nedenleri olabilir. Gelir dağılımını etkilemek için düşük gelir grubundakilerin satın aldığı mal ve hizmetlerin fiyatını düşük tutabileceği gibi, belirli bir üretimi teşvik etmek için girdi fiyatlarını özellikle piyasa fiyatının altında saptayabilir. Enflasyon ile mücadelede KİT ürünlerinin fiyatları dondurabilir. İktidardaki parti, belirli bir kesimin oylarını lehine değiştirebilmek için düşük fiyat saptamasına da gidebilir. Tüm bu etkenler Bakanlar Kurulu'nun fiyat saptamasında rol oynarlar.

2.1.1 KİT FİYAT POLİTİKASINDAKİ DEĞİŞİM

24 Ocak 1980 istikrar kararları ile KİT'lerin piyasa ekonomisine entegre edilmesi amaçlanmıştır. Bu politika doğrultusunda temel mal ve hizmet kapsamı daraltılmış, kapsam içinde kalan mal ve hizmetlerin fiyatlandırılması politikasında da değişikliğe gidilmiştir. KİT mal ve hizmetlerinin fiyatlandırılmasında maliyet artışı göz önüne alınarak ayarlamalar yapılması öngörülmüştür. 1993 yılı programında KİT'lerin kendilerine yeterli bir şekilde ve kaynak yaratarak faaliyet göstermelerini sağlamak için yeniden yapılandırılmaları gerektiği belirtilmiştir. Burada dikkat çekilmesi gereken nokta, KİT'lerin kaynak ihtiyacının kendileri tarafından karşılanması ilkesidir. Bu değişiklik yukarıda aktarılan mevzuatta öngörülen fiyatlama politikasından uzaklaşmış olduğunu gösterir.

1993 KİT Genel Yatırım ve Finansman Programında, KİT'lerin kendi aralarındaki ticari ilişkileri dolayısıyla oluşan borç ve alacaklara uygulayacakları faiz konusuna da değinilmiştir. Tarafların faiz konusunda uzlaşmaya varamamaları durumunda, Hazine Müsteşarlığı uygulanacak faiz oranını, genel faiz oranlarını dikkate alarak belirlemeye yetkili kılınmaktadır. Bu değişikliklerle, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin piyasa ekonomisi içinde imtiyazlı bir konumda bırakılmaması amaçlandığı açıktır.

1990 - 94 arası uygulanan VI. BYKP'da KİT'lerin yerli sanayiye girdi temin ederken uluslararası fiyatları göz önünde tutmaları ilke olarak benimsenmiştir. Bu hedefe 1996 - 2000 yıllarını kapsayan VII. BYKP'da da bağlı kalınmış; devletin işletmecilik faaliyetlerinde bulunurken, serbest piyasa fiyatlarını bozmayacak, rekabet ortamını gözetecek ve dünya fiyatlarına uyum sağlayacak bir politika izlemesi benimsenmiştir. Tüm bunlardan anlaşılacağı gibi, KİT'lerin de artık ticari esaslara göre yönetilmeleri ve piyasaya uygun fiyat politikaları izlemeleri hedeflenmiştir.

2.2 KİT MEVZUATINA GÖRE YATIRIM POLİTİKASI

Madde 30 ise Teşebbüs Yatırım Projelerinin Hazırlanması ile ilgilidir. Burada da esas olarak KİT'ler kendi yatırımları için karar almakta serbest görünürler ancak, Bakanlar Kurulu KİT'lere kendi imkanlarıyla karşılayamayacakları yatırım görevleri verebilir. Yasada bunlar aşağıdaki şekilde belirtilmektedir :

"1. Teşebbüsler, kalkınma planına göre kendileri tarafından yapılması gereken yatırımlara ait mali, ekonomik ve teknik çalışmaları zamanında yaparak projelerini hazırlamakla yükümlüdürler.

2. Yatırım projelerinin hazırlanmasında aşağıdaki hususlara uyulur :

- a) Devlet Yatırım Bankası³, proje hazırlıklarında teşebbüslere yardım eder.*
- b) Hazırlanan projeler, takvim yılı başından yedi ay önce ilgili bakanlığa ve Devlet Planlama Teşkilatına gönderilir.*
- c) İlgili bakanlık, projeler üzerinde gerekli incelemeleri yaparak, bunları yıllık genel yatırım ve finansman programına dahil edilmek üzere aynı yılın Haziran ayı sonuna kadar Devlet Planlama Teşkilatına ve Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının bağlı olduğu bakanlığa gönderir.*

3. Projesi hazır olmayan yatırıma başlanamaz.

4. Bakanlar Kurulu'nca teşebbüslere kendi imkanlarıyla karşılayamayacakları yatırım görevi verildiği takdirde, bu görevlere ilişkin ve öz kaynaklardan karşılanması gereken kısım, Devlet Bütçesi'nden sermaye olarak yıl içinde karşılanır."

Bakanlar Kurulu'nun gerek fiyat gerekse yatırım kararları almasında finansman açısından bir güçlükle karşılaşmadığı, bütçenin kaynaklarını KİT'lere yönlendirebileceği 233 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname'den açıkça görülmektedir. Kamu mülkiyetinde bir teşebbüs olmanın farkı, zararına fiyat saptayabilme veya teşebbüsün kendi kaynakları yetersizken dahi yatırım kararı alabilmesinde görülür.

2.2.1 KİT YATIRIM POLİTİKASINDAKİ DEĞİŞİM

KİT yatırım faaliyetlerinin sınırlandırılması çalışmaları, 24 Ocak kararları ile başlayan yeni ekonomi politikası çerçevesinde başlamıştır. Bu dönemden itibaren sanayinin rekabet gücünü arttırmak ve dış piyasalarda satılabilir mal üretimini sağlamak, yurtiçinde ucuz ve kaliteli ürün rekabetini arttırmak amacıyla ithalatın serbestleşmesi ve ekonominin ağırlığının özel sektöre kayması için KİT'lerin özelleştirilmesi veya özerkleştirilmesi konuları gündeme getirilmiştir.

Aslında, KİT'ler adem-i merkeziyetçi örgütlenme içindedir. Bunun nedeni devletin üstleneceği ekonomik faaliyetleri, merkezi idarenin ve iktidardaki siyasi parti veya partilerin vesayetinden uzak tutmaktır. Eğer, KİT yöneticileri alacakları kararlarda yeterince bağımsız hareket edebilirlerse, rasyonel karar almamaları için hiçbir neden yoktur⁴. Bu tip bir örgütlenmenin prensip olarak zaten özerk olması beklenir. Bugün KİT'lerin özerkliğinin tartışılması, kuruluşu sırasında var olan bir ilkeyi tekrar gündeme getirmek olmaktadır.

³ Bugünkü adı ile Eximbank

⁴ Bu konuda ayrıntılı bilgi için J. Stiglitz, Whither Socialism? (1995) incelenebilir.

Özelleştirme mevzuatı, söz konusu özleştirme ve özleştirme görüşlerine rağmen, 1994 yılında 4046 sayılı kanunun çıkışına kadar geçen sürede netlik kazanmamıştır. Bu belirsizlik KİT yatırım politikalarını da olumsuz etkilemiştir. Birtakım darboğaz giderme ve küçük çapta modernizasyon yatırımları ile kapasite kullanım oranları artırılmış ise de KİT'lerde mevcut ve eski tesislerde ürün ve verim artışı sağlayacak rehabilitasyon yatırımlarında gecikmeler olmuştur. Bitirilen bazı rehabilitasyon çalışmalarından da beklenen verim alınamamıştır. Özleştirme uygulamalarında takip edilecek kuralların belirsizliği sonucu KİT performansında düşüklük gözlenmiştir⁵.

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, özleştirmeye tabi tutulacak KİT'lerde, yarım kalmış yatırımların nasıl değerlendirileceği, tamamlanması için nasıl kaynak bulunacağı, yanlış kuruluş yeri seçilen, yeterli talebi bulunmayan bazı yatırımların tasfiyesinin mümkün olup olmadığını sorgulamış, bu sorulara cevap bulunmamasının KİT performansını düşürdüğünü belirtmiştir⁶.

Sorun, özleştirme ilkelerinin 4046 sayılı kanun çerçevesinde toplanmasından sonra da çözülememiştir. Bu sefer, çeşitli alanlarda faaliyet gösteren bazı KİT'lerin teknolojik ömrünü doldurmuş tesisleri özel kesim ve yabancı sermaye için çekici olmamıştır. Bu durumun KİT'lerde teknolojinin yenilenememesine, yetersiz olan öz kaynaklar ile yatırımın asgari düzeyde kalmasına yol açmıştır. Özel kesimin ilgi duyduğu KİT'ler ise bugüne kadar Hazine üzerinde bir yük oluşturmamışlardır. 1994 ve 1995 yıllarında, gerekli finansmanı öz kaynaklarından karşılayamayan KİT'lere yatırım hedeflerini gerçekleştirecek Hazine kaynağı da çok kısıtlı olarak sağlanmıştır. Bunun sonucu olarak, KİT'lerde ödenek yetersizliğinden bazı yatırımlar ertelenmiştir. Kaynak yetersizliğinden dolayı yatırım kararlarıyla ilgili bazı değişikliğe gitmek zorunlu olmuş ve çok gerekli alanların dışındaki yatırımlardan vazgeçilmesi öngörülmüştür. Ekonomik ve teknik ömrünü bitirmiş tesislerin tasfiye edilmesi dahi düşünülmüş, gerekli öz kaynak bulmadan yeni yatırımlara başlanmaması ve yabancı kaynak kullanımı asgari düzeyde tutularak yatırım maliyetinde artışa yol açılmaması sonucuna varılmıştır⁷. Bu doğrultuda KİT yatırımları ulaştırma, haberleşme ve hizmet sektörü ile sınırlı kalmıştır.

KİT yatırımları ile ilgili sorunlar ele alınırken yatırımlarda ne KİT'lerin kendi birimleri arasında, ne de öteki KİT ve kamu kuruluşları arasında gerekli olan koordinasyon kurulamamıştır⁸. Bu eksiklik, yatırım öncesinde - sırasında - sonrasında sürekli hissedilmiştir. Birbirini tamamlayan tesislere ait yatırımlarda var olan bu kopukluk, aynı zamanda tesislerin bitiriliş ve yenileniş zamanlamasında da kendini göstermiştir. Tamamlanan bir tesis, ilgili bir başka tesisin uzun sürede bitirilememesi sonucu atıl bırakılabilmektedir. Bir işletmenin bazı tesisleri

⁵ Ayrıntılı bilgi için 1994, 1996 ve 1998 KİT Genel Raporlarına bakınız.

⁶ 1991 KİT Genel Raporu, s.342

⁷ Ayrıntılı bilgi için 1994, 1996 ve 1998 KİT Raporlarına bakınız.

⁸ 1996 KİT Genel Raporu, s.294

yenilenirken, diğer kısımları elden geçirilmediğinden, bir bütün olarak söz konusu işletmeden beklenen verim sağlanmamıştır.

KİT fiyatlama ve yatırım politikaları mevzuatı, özerk nitelik taşıması gereken Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Bakanlar Kurulu'nun etki alanında kalmasına neden olurken, uygulamalar da özellikle Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu tarafından geliştirilmiştir. Bu durum yukarıdaki bölümlerde açıklanmaya çalışılmıştır. Takip eden bölümde, KİT'lerin faaliyetlerinin finansmanını inceleyeceğiz. Daha sonra Kamu İktisadi Teşebbüsleri ile Hazine arasındaki fon akımını ele alacak ve net kaynak akımının hangi yöne doğru olduğunu saptayacağız.

3. KİT FİYATLAMA VE YATIRIM POLİTİKALARININ FİNANSMANI

Açıklanan fiyatlama ve yatırım politikaları içinde KİT'ler gerekli finansmanı nasıl sağlamaktadırlar? Bu sorunun cevabı Çizelge - 3'de verilmektedir. Temini gereken finansman ihtiyaçlarının bir kısmı bütçeden, geri kalanı ise bütçe dışı kaynaklardan sağlanmaktadır. Bütçe transferleri⁹ dışında dış proje kredileri ve Özelleştirme İdaresi'nce yapılan sermaye ödemeleri vardır. Özellikle son yıllarda kısa vadeli ticari banka kredisi kullanılmıştır. Ayrıca ikraz olarak verilen Devlet tahvilleri ve faizleri de genel olarak Hazine'ce KİT'lerin sermayelerine mahsup edilmektedir¹⁰.

KİT'lerin öz kaynak - yabancı kaynak karşılaştırmasını Çizelge - 4'den izleyebiliriz. Öz kaynakların yabancı kaynakların içindeki payı olarak açıklayabileceğimiz mali yeterlilik oranını incelediğimizde, ele aldığımız dönemde bir azalma gözlenmektedir. Bu oran 1988 yılında % 35,2 iken 1994 yılında %21,2'ye düşmüştür. 1998 değeri %32,5'tir. 1998 yılında toplam kaynakların sadece % 24,5'i öz kaynaklardan sağlanmıştır. KİT finansmanında ağırlığı olan yabancı kaynakları, kısa ve uzun süreli olarak sınıflandırdığımızda, uzun süreli yabancı kaynakların yarı yarıya azaldığını, yerini kısa süreli kaynakların aldığını görmekteyiz. 1988 yılında toplam kaynakların %30,2'si uzun süreli yabancı kaynaklardan oluşurken, 1998 yılında bu oran %10,7'ye düşmüştür. Kısa süreli yabancı kaynak tüm kuruluşlar için mali yük oluşturduğu gibi, KİT'lerin de finansman sorunlarının büyümesine neden olmuştur.

3.1 KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ VE HAZİNE ARASINDAKİ FON AKIMI

KİT'ler ve Hazine arasındaki fon akımlarını inceleyerek, KİT'lerin Hazine'ye bir yük getirip getirmediğini anlayabiliriz. KİT'lere Hazine tarafından yapılan ödemeler; Sübvansiyonlar, Sermaye Ödemeleri, Vergi İadeleri olmak üzere başlıca üç çeşittir. Sübvansiyonların Hazine'nin toplam ödemeleri içindeki payı zaman içinde değişken olmakla birlikte, incelenen dönemin son yıllarında azalma

⁹ Çizelge 5 incelendiğinde, bütçe harcamaları içinde KİT'lere yapılan transferlerin fazla yer tutmadığı, 1991 yılında %9,36 olan bu oranın 2000 yılında %1,9'a düştüğü gözlenmektedir.

¹⁰ 1996 KİT Genel Raporu, s. 123

kaydetmiştir. 1990 yılında, Hazine'nin toplam ödemeleri içinde yaklaşık %70'i sübvansiyonlardan oluşurken, 1997 yılında bu oran %24,8'e düşmüş, 1998'de %54,9'a yükselmiştir. [Çizelge – 5]. Sübvansiyon rakamlarındaki bir önceki döneme göre artış gözlemlendiğinde, 1991 ve 1992 yıllarında %187 ve %170 gibi büyük bir artış ile göze çarpmaktadır. Her iki yıldaki sübvansiyon artışı Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO)'nin hububat iç ve dış satımından ileri gelen görev zararının Hazine'ce karşılanmasından doğmaktadır¹¹. TMO'nun hububat satışından dolayı uğradığı zarar Türkiye'de en önemli ekonomik sorunlardan biri olmuştur. Hububat alım fiyatı, 1999 yılında uygulamaya konulan istikrar programında da önemli bir yer tutmuş, dünya fiyatları ile Türkiye'de verilecek taban fiyatı arasında denge korunmak istenmiştir. Programa konulan bu maddelerin uygulamasında ise büyük zorluklarla karşılaşmaktadır. Diğer sübvansiyon konularına örnek olarak TCDD (Demiryolları İşletmesi)'de ekonomik olmayan ekspres trenlerin görev zararı, imalatçı firmalara verilen şeker satışları için yapılan ödeme, TÜPRAŞ, TEAŞ, TEDAŞ ve Deniz Nakliyat'a verilen sübvansiyonlar¹² gösterilebilir. 1998 yılında yapılan sübvansiyon ödemeleri bir önceki yılın ödemesine göre %441,9 oranında artmıştır.¹³

Hazine'den KİT'lere aktarılan kaynaklar içinde sermaye ödemelerinin payı yükselmiştir. 1980'li yılların sonlarında yaklaşık %55 civarında olan bu tip ödemeler, 1997 yılında %75,1 olarak gerçekleşmiştir. En önemli yükselme 1991 yılında görülür. Ancak, bu artış bile "KİT'lerin gerek faaliyet hacimlerine, gerekse ihtiyaçlarına oranla yeterli olmamıştır"¹⁴. Bu yoruma hemen hemen her KİT Raporu'nda rastlamak mümkündür. Diğer ödeme kalemi olan Vergi İadeleri'nin payı ise %5'ten sıfıra inmiştir.

Fon akımının diğer yönden incelenmesine gelince; KİT'lerden Hazine'ye başlıca iki çeşit ödeme yapıldığı görülmektedir. Bunlar; dönem karından Hazine'ye ödenecek tutar ile KİT'lerin vergi ödemeleridir. KİT'lerden Hazine'ye yapılan toplam ödemelerin içinde vergi ödemeleri %90'nın üstündedir. İncelenen dönem içinde, bu oran 1989 yılında %98,1 ile en yüksek değere ulaşmıştır, 1998 yılında da %92,8'dir. KİT'lerin dönem karından Hazine'ye aktardıkları gelir, bu yöndeki kaynak akışının sadece %5'i civarında kalmaktadır. 1989 yılında %1,9 ile en düşük, 1998 yılında da %7,2 ile en yüksek orana ulaşan bu kar payı, KİT'lerin ödediği vergi tutarından hep daha az miktarda olmuştur.

Durumu KİT'lerden Hazine'ye yapılan ödemeler açısından kısaca özetleyecek olursak, Hazine esas olarak KİT'lerden vergi ödemeleri yoluyla kaynak sağlar.

¹¹ 1991 KİT Genel Raporu, s.25 ve 1992 KİT Genel Raporu, s. 57

¹² 1995 KİT Genel Raporu, s. 53-4

¹³ 1987 fiyatlarıyla 757 milyar olarak gerçekleşen 1998 yılı sübvansiyonların %73,3'ü TMO, %13,8'i T. Şeker Fabrikaları, %9,4'ü TCDD, %2,5'i TEAŞ, %0,7'si TEDAŞ, %0,3'ü de özelleştirme programındaki ORÜS'le ilgilidir [1998 KİT Genel Raporu, s.40]

¹⁴ 1991 KİT Genel Raporu, s.65

Dönem sonunda KİT karından Hazine'ye ödenen kar payı hiçbir sene Hazine'nin KİT'lere aktardığı kaynak tutarına yaklaşmamıştır.

SONUÇ

"KİT'lerden mi Hazine'ye, yoksa Hazine'den mi KİT'lere fon akışı vardır?" sorusu iki şekilde cevaplandırılabilir. Birincisi - bu yorum T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'nun yıllık KİT Genel Raporlarında yer almaktadır- KİT'lerin Hazine'ye net katkısı olduğudur. Bu sonuca varmak için yukarıda sıralanan Hazine'den KİT'lere yapılan üç çeşit ödeme ile, KİT'lerden Hazine'ye yapılan iki çeşit ödeme karşılaştırılır ve her iki yönde gerçekleşen ödemeler arasında büyük bir fark olduğu gözlenir. Hazine KİT'lerden önemli bir katkı sağlamaktadır.

Oysa kanımızca, bu sorunun cevabı verilirken KİT'lerin Hazine ile ilişkisini, ödediği vergi ve aldığı vergi iadesinin dışında değerlendirmek gerekir. Vergi açısından ele alındığında, Türkiye'de toplam vergi hasılatı içindeki KİT'lerin payının %30 civarında olduğu görülmektedir. 1997 yılında bu oran %36,7'ye kadar yükselmiştir. Bu oldukça yüksek bir orandır. Üstelik GSMH'nin yaklaşık %10'unu oluşturan KİT'lerin toplam vergi hasılatı içindeki payının %30 civarında olması son derece düşündürücüdür. Ancak, bu sonuca neden olan, uygulanan vergi sistemi ve yetersiz mali denetimdir.

Hazine'ye aktarılan toplam kaynağın içinde kar payı %10'dan az, ödenen verginin %90'nın üstünde olmasına dikkat çekilmelidir. KİT- Hazine arasındaki net fon akımının hangi yöne doğru olduğunu bulmak için tekrar Çizelge 6'dan yararlanmak mümkündür. Burada *KİT'in Hazine'ye Net Katkısı I* diye adlandırılan tutar, ele alınan dönemde sürekli pozitif ve artış gösteren bir değerdir. Bunun tek nedeni KİT'lerin ödedikleri vergilerdir. Oysa, KİT'lere yapılan sübvansiyon ve sermaye ödemeleri ile KİT'lerin Hazine'ye dönem karından aktardıkları kar payları karşılaştırıldığında, *KİT'in Hazine'ye Net Katkısı II* olarak hesaplanan tutar ise, artış göstermekle birlikte sürekli negatif değer vermektedir. Başka bir deyişle, vergi ödemeleri hesaba dahil edilmeyince Hazine'den KİT'lere net bir kaynak akımı olmaktadır.

KAYNAKLAR

- AKKOYUNLU Pınar “Konsolide Bütçenin Önemi ve 1999 Bütçesi”. İktisat Dergisi, Sayı: 385, Aralık 1998
- STIGLITZ Joseph E. Whither Socialism?, MIT Press., Cambridge, 1995
- WEBB Michael G. Pricing Policies for Public Enterprises, London, The Macmillan Press, 1976
- Ek ve Değişiklikleri ile Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, T.C. Başbakanlık, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Kamu Finansman Genel Müdürlüğü, Ankara, Nisan 1989
- VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990 – 1994)
- VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996 – 2000)
- Maliye Bakanlığı - Kamu Hesapları Bülteni – Bütçe Giderleri : www.maliye.gov.tr
- TCMB – Elektronik veri dağıtımı : www.tcmb.gov.tr
- 1993 Kamu İktisadi Teşebbüsleri Genel Yatırım ve Finansman Programı
- 1991 Kamu İktisadi Teşebbüsleri Genel Raporu, T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Ankara, 1993
- 1992 Kamu İktisadi Teşebbüsleri Genel Raporu, T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Ankara, 1994
- 1993 Kamu İktisadi Teşebbüsleri Genel Raporu, T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Ankara, 1995
- 1994 Kamu İktisadi Teşebbüsleri Genel Raporu, T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Ankara, 1996
- 1995 Kamu İktisadi Teşebbüsleri Genel Raporu, T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Ankara, 1997
- 1996 Kamu İktisadi Teşebbüsleri Genel Raporu, T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Ankara, 1999
- 1997 Kamu İktisadi Teşebbüsleri Genel Raporu, T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Ankara, 2000
- 1998 Kamu İktisadi Teşebbüsleri Genel Raporu, T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Ankara, 2000

Çizelge 1 - KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİNİN GSMH'YA KATKISI
(Cari Fiyatlarla)
(%)

SEKTÖRLER	19 88		19 89		19 90		19 91		19 92		19 93		19 94		19 95		19 96		19 97		19 98	
	TR	KİT	TR	KİT	TR	KİT	TR	KİT	TR	KİT	TR	KİT	TR	KİT	TR	KİT	TR	KİT	TR	KİT	TR	KİT
1 - Tarım	16,0	0,2	16,0	0,3	17,2	0,3	14,8	0,3	13,9	0,3	14,5	0,3	14,5	0,3	14,6	0,5	16,6	0,4	14,2	9,5	16,9	0,3
2 - Sanayi	23,4	24,4	23,1	23,0	20,7	19,5	21,0	15,2	20,8	16,6	19,8	20,9	22,3	23,1	25,1	29,0	24,8	15,2	24,8	15,0	22,6	12,5
Madencilik	2,0	51,0	2,0	56,3	1,8	56,8	1,7	42,6	1,2	39,1	1,0	76,1	1,2	76,0	1,4	65,2	1,2	62,5	1,1	56,8	1,0	50,9
İmalat	19,4	15,7	19,3	13,4	17,2	12,9	17,3	12,4	17,1	12,3	16,4	12,7	18,3	14,4	20,9	20,4	20,9	6,7	21,2	7,3	19,1	7,4
Enerji	2,0	82,1	1,8	86,1	1,7	47,6	2,0	15,8	2,5	35,2	2,5	53,3	2,8	57,8	2,8	78,0	2,7	59,0	2,5	62,0	2,5	36,2
3 - Hizmetler	48,0	7,2	45,5	7,2	44,1	7,8	44,7	8,5	45,7	9,4	44,9	8,5	45,0	8,8	46,7	7,4	45,7	7,2	47,3	7,9	46,2	8,2
Ticaret	19,9	2,8	18,8	2,7	18,1	3,9	17,2	7,0	17,0	7,2	16,1	3,1	16,8	4,6	19,1	1,7	20,2	1,2	20,3	2,5	19,5	3,6
Ulaştırma - haberleşme	12,2	15,8	11,9	17,9	12,0	15,0	12,0	13,4	12,0	15,1	11,8	14,4	13,3	15,6	12,6	14,0	13,0	11,5	13,7	17,9	13,5	17,9
Hizmet - İnşaat - Diğer	16,8	6,0	14,8	4,4	14,0	6,8	15,5	6,4	16,7	7,5	17,0	9,5	14,9	7,5	14,9	8,8	12,5	9,3	13,2	5,5	13,2	5,0
TOPLAM	87,4	10,5	84,6	10,2	82,0	9,2	80,5	8,7	80,4	9,7	79,3	10,1	81,8	11,2	85,8	11,9	87,1	8,2	86,2	8,7	85,7	7,8
4 - Devlet Hizmetleri	4,9	0,0	6,6	0,0	8,3	0,0	9,8	0,0	10,1	0,0	10,2	0,0	8,9	0,0	4,5	0,0	8,4	0,0	8,6	0,0	8,8	0,0
5 - Dolaylı Vergiler - Sübvansiyonlar	7,7	17,8	7,5	45,3	8,7	24,2	9,0	29,4	8,5	25,8	9,8	24,4	8,8	75,5	8,5	36,7	3,1	129,2	3,3	134,8	2,9	142,4
6 - Dış Alemden Net Faktör Geliri	0,0	0,0	1,3	0,0	1,0	0,0	0,7	-70,0	0,9	0,8	0,5	1,2	1,4	1,9	4,6	2,6						
TOPLAM GSMH	100,0	10,6	100,0	12,0	100,0	9,6	100,0	9,2	100,0	9,6	100,0	10,1	100,0	14,1	100,0	11,8	100,0	10,8	100,0	12,0	100,0	10,5
	19 88	19 89	19 90	19 91	19 92	19 93	19 94	19 95	19 96	19 97	19 98											

Kaynak: 1988-1991 değerleri: 1992 KİT Raporu, s.39
1992-1994, 96 değerleri: 1996 KİT Raporu, s.51
1995 değerleri: 1995 KİT Raporu, s.57
1997-1998 değerleri için: 1998 KİT Raporu, s.42

Çizelge 2 - SEKTÖRLERİN SABİT SERMAYE YATIRIM PAYLARI
(%)

KESİMLER	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
A-KAMU KESİMİ												
KİT	31,6	22,4	19,3	19,2	19,7	15	13	8,5	7	7,3	10	7,2
Diğer Kamu Kesimi	21,8	25,3	25,8	26,5	26,2	31	30	28	26,4	11,8	12,9	17
TOPLAM (A)	53,4	47,7	45,1	45,7	45,9	46	43	36,5	33,4	19,1	22,9	24,2
KİT / TOPLAM KAMU KESİMİ (%)	59,18	46,96	42,79	42,01	42,92	32,61	30,23	23,29	20,96	38,22	43,67	29,75
B - ÖZEL KESİM	46,6	52,3	54,9	54,3	54,1	54	57	63,5	66,6	80,9	77,1	75,8
GENEL TOPLAM	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: 1987-1991 değerleri: 1991 KİT Raporu, s.58

1992-1996 değerleri: 1996 KİT Raporu, s.46

1997-1998 değerleri: 1998 KİT Raporu, s.47

Çizelge 3 - KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİNİN FİNANSMAN KAYNAKLARI
(1987 yılı sabit fiyatlarıyla)

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
(Endeks: 1987=100)											
Kaynaklar - Ödemeler farkı	1116	667	812	-736	255	-495	440	63	555	605	1187
Yatırımlar	3115	2331	2319	2219	2132	2253	1416	1112	1326	1691	2328
Temini Gereken Finansman İhtiyacı	1999	1664	1507	2955	1877	2748	976	1049	771	1086	1141
Temin Edilen Finansman Kaynakları :	1999	1664	1507	2955	1877	2748	976	1049	771	1087	1142
Bütçe Transferleri											
Sermaye	414	366	205	1549	714	1294	560	643	360	545	371
Görev Zararı									67	9	39
Diğer	192	71	92	295	48	316	0	0	1	1	1
Toplam	606	437	297	1844	762	1610	560	643	428	555	411
Finansman Kaynakları İçinde											
Bütçe Transferlerinin Payı (%)	30,3	26,3	19,7	62,4	40,6	58,6	57,4	61,3	55,5	51,1	36,0
Bütçe Dışı Kaynaklar											
Sermaye							90	126	59	183	252
Dış Proje Kredileri	1042	627	547	319	381	255	326	280	284	349	479
Diğer	351	600	663	792	734	883	0	0	0	0	0
Toplam	1393	1227	1210	1111	1115	1138	416	406	343	532	731
Finansman Kaynakları İçinde											
Bütçe Dışı Kaynakların Payı (%)	69,7	73,7	80,3	37,6	59,4	41,4	42,6	38,7	44,5	49,0	64,1
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,1	100,1
	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998

Kaynak:

1992 KİT Raporu, s.134

1996 KİT Raporu, s.122

1998 KİT Raporu, s.107

Çizelge 4 - KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİNİN MALİ YETERLİLİK DURUMU
(Toplam Kaynakların % Dağılımı)

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Öz kaynaklar	26,1	29,6	26,9	21,7	22	18,5	17,5	22,3	23	23,7	24,5
Yabancı Kaynaklar	73,9	70,4	73,1	78,3	78	81,5	82,5	77,7	77	76,3	75,5
Uzun Süreli	30,2	30,3	24,1	25,8	27,8	28,2	20	16,9	15,7	10,8	10,7
Kısa Süreli	43,7	40,1	48,9	52,5	50,2	53,3	62,4	60,8	61,3	65,5	64,8
Toplam Kaynaklar	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Mali Yeterlilik Oranı % (Öz kaynaklar / Yabancı Kaynaklar *100)	35,32	42,05	36,80	27,71	28,21	22,70	21,21	28,70	29,87	31,06	32,45

Kaynak:

1992 KİT Raporu, s.90

1996 KİT Raporu, s.81

1998 KİT Raporu, s.72

Çizelge 5 - KONSOLİDE BÜTÇE HARCAMALARININ İÇİNDE KİTLERE YAPILAN TRANSFERLERİN PAYI

(Milyar TL)	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
KONSOLİDE BÜTÇE HARCAMALARI	68.527	130.263	221.658	485.249	897.297	1.720.647	3.940.157	8.035.178	15.585.376	28.017.791	46.602.627
PERSONEL	26.465	49.291	94.076	169.511	273.062	502.724	974.143	2.072.753	3.870.228	6.908.320	9.982.149
DİĞER CARİ	6.987	11.112	20.145	35.318	73.407	142.768	308.571	712.299	1.309.061	2.239.566	3.611.314
YATIRIM HARCAMALARI	10.055	17.146	29.239	53.161	72.788	102.354	238.085	638.660	998.361	1.540.232	2.472.317
TRANSFER HARCAMALARI	25.020	52.714	78.197	227.259	478.040	972.801	2.419.358	4.611.466	9.407.726	17.318.000	30.536.847
KİTLERE TRANSFER	1.265	12.191	8.145	25.850	21.029	45.512	50.200	123.640	159.960	416.800	885.908
FAİZ ÖDEMELERİ	13.966	24.073	40.297	116.470	298.286	576.115	1.497.401	2.277.917	6.176.595	10.680.000	20.439.862
DİĞER TRANSFERLER	9.789	16.450	29.755	84.939	158.725	351.174	871.757	2.209.909	3.071.171	6.192.033	9.211.077
KİTLERE TRANS./ BÜTÇE HARC.(%)	1,85	9,36	3,67	5,33	2,34	2,65	1,27	1,54	1,03	1,49	1,90

Kaynak:

P.Akkoyunlu, "Konsolide Bütçenin Önemi ve 1999 Bütçesi"

1998 ve 1999 verileri: www.temb.gov.tr

2000 verileri: www.maliye.gov.tr

Çizelge 6 - KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ - HAZİNE ARASINDAKİ FON AKIMI

(Milyar TL) (cari fiyatlarla)	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
KİT'lere yapılan Hazine Ödemeleri	1.213	2.079	2.857	15.943	23.072	33.594	39.591	61.781	70.518	215.781	528.390
Sübvansiyonlar	445	1.055	1.983	5.695	15.422	11.624	18.591	16.341	18.407	53.522	290.041
Toplam Hazine Ödemeleri İçinde Sübvansiyonun Payı %	36,7	50,7	69,4	35,7	66,8	34,6	47,0	26,4	26,1	24,8	54,9
Sübvansiyon Ödemelerinin Bir Önceki Döneme Göre Artışı %		137,1	88,0	187,2	170,8	-24,6	59,9	-12,1	12,6	190,8	441,9
Vergi İadeleri	62,0	53,0	16,0	7,0	0,0	4,0	0,0	0,0	0,0		
Toplam Hazine Ödemeleri İçinde Vergi İadelerinin Payı %	5,1	2,5	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0		
Vergi İadesi Ödemelerinin Bir Önceki Döneme Göre Artışı %		-14,5	-69,8	-56,3	-100,0		-100,0				
Sermaye Ödemeleri	706	1.024	874	10.248	7.650	21.970	21.000	45.440	52.111	162.130	238.349
Toplam Hazine Ödemeleri İçinde Sermaye Ödemelerinin Payı %	58,2	49,3	30,6	64,3	33,2	65,4	53,0	73,6	73,9	75,1	45,1
Sermaye Ödemelerinin Bir Önceki Döneme Göre Artışı %		45,0	-14,6	1072,5	-25,4	187,2	-4,4	116,4	14,7	211,1	47,0
KİT'lerin Hazineye Katkıları	6.852	10.356	13.193	27.667	45.516	72.689	214.927	388.419	907.925	1.877.244	3.151.409
Dönem Karından Hazine'ye Ödenecek Tutar	505	197	796	1.609	1.069	2.439	7.408	19.574	45.298	128.713	226.260
KİT'lerin Hazineye Toplam Katkıları İçinde Dönem Karının Payı %	7,4	1,9	6,0	5,8	2,3	3,4	3,4	5,0	5,0	6,9	7,2
Dönem Karının Bir Önceki Döneme Göre Artışı %		-61,0	304,1	102,1	-33,6	128,2	203,7	164,2	131,4	184,1	75,8
KİT Vergi Ödemeleri	6.347	10.159	12.397	26.058	44.447	70.250	207.519	368.845	862.627	1.748.531	2.925.149
KİT'lerin Hazineye Katkıları İçinde Vergi Ödemelerinin Payı %	92,6	98,1	94,0	94,2	97,7	96,6	96,6	95,0	95,0	93,1	92,8
Vergi Ödemelerinin Bir Önceki Döneme Göre Artışı %		60,1	22,0	110,2	70,6	58,1	195,4	77,7	133,9	102,7	67,3
KİT'in Hazine'ye Net Katkısı I (Vergi Dahil)	5.639	8.277	10.336	11.724	22.444	39.095	175.336	326.638	837.407	1.661.463	2.623.019
KİT'in Hazine'ye Net Katkısı II (Vergi Ödemeleri ve Vergi İadeleri Hariç Tutulduğunda)	-646	-1.829	-2.045	-14.327	-22.003	-31.151	-32.183	-42.207	-25.220	-87.068	-302.130
	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998

Kaynak:

1992 KİT Raporu, s.57-59

1996 KİT Raporu, s.48-50

1998 KİT Raporu, s.39-40